

afwijkende) raadgeving aan onze emigranten acht ik, zoowel voor mijzelf, als voor ieder ander, onjuist; voor mijzelf, óók al, omdat ik, als een der deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken, heb te eerbiedigen wat deze deputaten deden, en heb af te wachten, wat op hun brief, die reeds lang geleden is meegegeven aan de door mij hooggewaardeerde Amerikaanse predikanten Kok en De Jong, officieel zal geantwoord worden door de generale synode van de Prot. Ref. Churches; en dan kalm mede heb te wachten op wat de gezamenlijke deputaten zullen rapporteeren aan onze eigen generale synode, die niet op indrukken-van-een-oogenblik heeft af te gaan; noch zich moet blind klijken op wat officieus geschreven wordt van een of andere zijde.

d) Indien dus ooit aan emigranten later iets anders zou te raden zijn dan tot nu toe mijnerzijds geschied is, zou ik officieele nieuwe besluiten moeten kennen van de in generale synode vergaderde Prot. Ref. Churches, waarin deze dan officieel zouden blijken een sta-in-den-weg te stellen voor degenen, die zich houden aan de drie formulieren van eenigheid; wij houden ons daaraan, en doen niet aan interpretatie-geknutsel, noch aan een dogmatistische schematisering, die zich aanstelt, als ware ze bevoegde kerkelijke binding of bevoegd tot het opleggen en doen opleggen eener zoodanige binding.

e) Zijn er gemigreerde leden van onze kerken, die meenen, dat een bepaalde plaatselijke kerkeraad inzake leer of tucht ingaat tegen Schrift en belijdenis, dan hebben ze zelf een pen, en een mond, en kunnen — ze hebben in Nederland meendeels óók getoond, dat ze wat wisten te zeggen — trachten, door betere voorlichting een zegen te zijn voor hun omgeving; dat is beter, dan het hoofd te leggen in een strop van de Chr. Ref. Church, waarvan bij voorbaat al duidelijk is, dat die strop officieel wordt gebruikt; een minder kwaad cureert men niet door een grooter kwaad als goed te bezwaren voor God en menschen.

f) Het is mij bekend, dat in een orgaan van Prot. Ref. leiding dingen zijn gezegd over onze kerken en onze leer, die ik onjuist en onrechtvaardig acht. Maar met hetzelfde recht, waarmee ik tot een Amerikaan zou zeggen; u moet wat u in „De Roeper” of in „De Reformatie” leest, niet verwarren met de leer van onze kerken, mogen de Prot. Ref. Churches tot mij zeggen; u moet niet, wat in een blad van onze kringen, hoezeer ook door u hooggewaardeerd, geschreven is, verwarren met de besluiten en bepalingen van onze kerken; wacht maar eens rustig af, wat onze synode uw deputaten zal antwoorden.

g) In mijn respect voor wat Rev. Hoeksema ik, en wrocht, wordt, door wat ik als misslag van zijn orgaan The Standard Bearer zie, geen deuk gebracht. Ik was tevreden en dankbaar, toen hij, onder vele getuigen, aan het eind eener niet geheime conferentie van drie dagen, nadat ik van mijn overtuiging op onduidelijke wijze, en met vele argumenten had rekenschap gegeven, concludeerde: dat is gereformeerd. Aan Rev. Ophoff, die daarna in de auto nog één vraag stelde, heb ik aangeboden, die vraag op schrift te stellen; ik zou ze dan met genoegen in „De Reformatie” beantwoorden.

h) Van Rev. Ophoff vernam ik sinds niets meer. Wat hij schreef over onze kerken en leer acht ik theologisch ondeugdelijk en zakelijk onjuist; en ik mis daarin een weerlegging van mijn óók door hem aangehoorde argumenten; ik ga daar echter niet meer op in, want we kunnen niet altijd herkauwen; er moet geduld zijn, maar dan van twee kanten.

i) Ik denk er niet over, een wig te drijven tussen den

enen en den anderen voorganger in de Prot. Ref. Churches. Het woord is nu aan hun synode; en ik wou niet graag iets doen, dat aan Rev. Hoeksema den indruk zou kunnen geven, hetzij, dat ik zijn conclusie, hierboven vermeld, vergeten was, hetzij dat ik langs niet-publieke weg me zou willen mengen in meeninggeschillen ten zijnen; dáárvoor bewaar ik trouwens veel te mooie herinneringen aan hem en zijn kerken.

j) Gehandhaafd wordt dus mijn advies: sluit u aan, emigranten, bij de Prot. Ref. Churches; laat uw aanneming niet afhangen van wat een blad schrijft, maar van wat de kerkeraad, bij wien ge u meldt, u op uw eerlijke verklaring van gevoelen antwoordt; hebt gij bezwaren, of ontmoet ge ze, geef dan niet toe aan de nervositeit, waaraan zoowel aan deze als aan de overzijde van den oceaan de duivel probeert de kerken te laten ondergaan in een afschuwelijke probleemverhaspeling, en een miserabel door-elkaar-halen van particuliere uitlatingen en officieele en openbare kerkelijke normgeving en geschied-schrijving.

k) En wacht heel rustig op wat de synode der Prot. Ref. Churches zal antwoorden op hetgeen onze deputaten in opdracht onzer eigen synode hebben geschreven. Want:

l) honderd persartikeltjes, van welke zijde ook, leggen niet zooveel gewicht in de schaal als de ééne duidelijke uitspraak van de synode der Prot. Ref. Churches aan die van ons: dat dogmatische verscheidenheid iets anders is dan confessioneel geschild. Dat hebben de Prot. Ref. Churches trouwens zelf moeten toeroepen aan de uitwerpsynode, die Rev. Hoeksema mishandelde; dat hebben wij volgehouden tegenover een diplomatie, die ons zelf kwalijk bejegende door vommissen, die hun officieelen tekst tegen zich zullen hooren getuigen, en dat moeten ook onze emigranten maar kalmjes voorhouden aan zichzelf en anderen. Wordt niet haastig omgevoerd door allerlei wind van krantengeschrijf en onder-onsjes, maar wast op in de kennis van belijdenisgeschriften en openbare normen, die op kerkpapier staan.

m) In dit raam betuig ik aan den kerkeraad van Hamilton mijn meeleven en warmen groot. Alsmede aan onze emigranten, aan wie ik alleen maar raden kan: volg den kerkelijken weg, en schrijf geen brieven naar particulieren in Nederland, over zaken, die zij op een afstand toch niet kunnen controleren.

K. S.

* * Tweede gesprek ?

Volgende uitnodiging is verzonden:

KAMPEN, 1 Februari 1950.

Aan de Heeren Redacteuren en Medewerkers van de weekbladen „De Reformatie” en „De Roeper” en Prof. Dr H. J. Jager te Kampen.

Geachte Heeren en Broeders,

Op verlangen van de ter vergadering van 25 Jan. j.l. aanwezigen convoceeren ondergetoekenden U opnieuw. Als plaats en tijd der samenkomst hadden we ons voorgesteld D.V. Donderdag 16 Febr. a.s. te 10.30 v.m., in één der collegiazalen van de Theol. Hoogeschool. Prof. B. Holwerda verklaarde zich bereid, ter inleiding op de discussies, te spreken over het onderwerp: „De vrijmaking en onze roeping thans”. In aansluiting aan wat ter vorige vergadering aan het einde der besprekingen werd vastgelegd, zal ieder Uwer welkom zijn, die door zijn komen tot deze bijeenkomst uitspreekt open te willen staan voor argumenten, van welke zijde dan ook te geven, en dus zich niet te hebben vastgelegd in af-

spraken met personen of kringen, welke buiten ons kerkelijk leven staan, zulks dan terzake van de ter bespreking liggende vraagpunten.

Uw antwoord wordt tegemoet gezien aan het adres van den Heer J. Bos, Broederweg 15, Kampen.

Publicatie ook van dezen brief wordt onzerzijds vrijgegeven.

Na broederlijken groot verblijven wij

(w.g.) B. HOLWERDA.

(w.g.) K. SCHILDER.

(w.g.) J. DE WAARD.

Naschrift. Dr H. N. Ridderbos — zie elders in dit nr — „weet” van het voorgaande gesprek, als ik zijn woorden serieus nemen moet, meer dan hij weten mag. Maar als hij zegt, dat het mislukt is, dan weet hij er geen steek van.

K. S.

* * „Een conflict”

Elders in dit nummer schreven we, ongeveer in dezen geest, dat het woord „conflict” nog al deftig klinkt, maar dat niet steeds het geweld der problemen, die erbij geraakt zijn, zoo groot is, als men uit het woord zou willen afleiden. We hadden daarbij het oog niet op „Winterswijk” (want we weten, hoe ellendig het is, als in een klein groepje, waar soms één man zich, nog wel kort vóór zijn verhuizing naar een andere plaats, in bepaalde omstandigheden doet gelden als beslissing nemende „kerkeraad”, alle narigheid moet doorleefd worden, die bij een officieele, maar niet erkende misgreep, in zoo’n klein kring haast onvermijdelijk is). Neen, wij hadden het oog op het rumoer, dat over „Winterswijk” gemaakt is. Stukken in de krant, van een in het „conflict” zelf allereerst betrokene. Niet afwachten wat de kerkelijke vergaderingen zeggen. Voorthollen. Publicaties in „De Roeper”. Superlatieven, en de rest.

Voor wie meenen mocht, dat met dit geforceerde conflict een principieele beslissing gemoed is — waaróp dan weer andere principieele besluiten van anderen kunnen gefundeerd worden — zou een kleine collectie van details uit het droef verhaal ontnuchterend kunnen werken. Wijzelf, die dezer dagen van de paperassen een deel laten, staan verstomd óófveel zware termen bij zóóveel gebrek aan werkelijkheidszin. Maar het gevoel van schaamte, dat men krijgt als de groote bladen het „conflict” (!) vermelden, maakt straks plaats voor een ander gevoel: dat van wrevél over wie hier hebben durven ingrijpen op het ordelijke kerkelijke leven, om het strooivuur, dat met een heel klein beetje verstand had kunnen uitgegrijsd worden, aan te blazen tot een brand, die kan doen zeggen, neen, „roepen”: een conflict. Sommigen klagen wel eens over een proponent, een student, een dominee, die h.i. wel eens wat onverstandigs zeggen. Niet altijd heeft men daarin gelijk; soms wel. Het is een normaal verschijnsel bij alle pax beginnenden (wat heeft die goele eerste gemeente van mij al niet geslikt.....), en het is bovendien een vast verschijnsel bij elke vrijmaking of wat het ook wezen mag, dat men niet steeds onmiddellijk den justen weg ziet. Maar alle geklaag over onbekoekte preekstoeluitlatingen van jongeren valt in het niet bij het doen van enkele over hen het meest klagende ouderen, die op zoo’n gevalletje van buiten af hebben durven ingrijpen, zonder den toestand te kunnen overzien; met het gevolg, dat een „conflict” uit den grond gestampt is, dat straks als argument moet dienen voor het zeggen: het is onhoudbaar.

Maar alleen die bewering is onhoudbaar.

K. S.

Tusschen Kuyper en Barth (I)

POP. WETENSCH. SCHETSSEN

Dr G. C. Berkouwer, Geloof en Heiliging, Geloof en Volharding. Uitg. J. H. Kok, Kampen.

1. KORT OVERZICHT VAN DEN INHOUD.

Na Geloof en Rechtaardiging volgden in snel tempo de beide volgende deelen in de reeks Dogmatische Studien van de hand van Dr Berkouwer, thans handelende over Geloof en Heiliging en Geloof en Volharding. We geven eerst weer een overzicht van den inhoud van beide deelen. Geloof en Heiliging opent met een hoofdstuk over de Actualiteit van dit onderwerp en bespreekt het verschil tusschen de rechtaardiging en de heiliging bij Barth en bij Rome. In het tweede hoofdstuk gaat de auteur verder in op het verschil tusschen de Roomsche en de reformatorische rechtaardigings- en heiligingsleer onder den titel „Sola Fide” en Heiliging. Hij typeert het verschil tusschen Rome en de Reformatie aldus: „Werkelijke rechtaardiging tegenover „allechts” declaratorische rechtaardiging: zóó kan men de Roomsche antithese samenvatten.” (24) Interessant is voorts de bespreking van Luther's beruchte uitdrukking: „pecca fortiter!” (Zondig maar dapper!), waarover onlangs in In de Waagschaal een debat ontbrandde tusschen De Visser en De Buskes.¹⁾ De conclusie van den schrijver, nadat hij het verband onderzocht, waarin Luther dit woord neerschreef, lijkt me juist. „En ook wie Luther's woord moeilijk een evangelisch „Schlagwort” kan noemen en in de wijze van

¹⁾ In de Waagschaal, 26 Augustus 1949. De Visser had beweerd, dat Luther met deze uitdrukking zou bedoelen: Heb God lief en zondig er dan maar flink op los! Buskes komt daartegen op: dit Barthianisme gaat hem blijkbaar te ver! Of zou het zijn gereformeerde „oude mensch” zijn, die spreekt? De geheele merkwaardige uitdrukking van Luther luidt: pecca fortiter, sed fortius fide et gaude in Christo. Kattenbusch vertaalt volgens Buskes: „Wees een zondaar en zondig in Gods naam, daar gij niet anders kunt, maar geloof en verheug u in Gods naam nog veel meer in Christus, die de Overwinnaar is over zonde, dood en wereld”.

formuleren mede een oorzaak ziet van later misverstand, zal toch instemmen met het woord van Kattenbusch „Es ist ein Momentwort und als solcher nicht zu feiern und nicht zu bekagen, sondern zu verstehen” (31). Daarna stelt de auteur in 't derde hoofdstuk aan de orde de Militia Christi. Hier vindt hij gelegenheid het perfectionisme te bespreken, wat hem brengt tot een uitstapje naar de ten onzen slecht bekende Engelsche theologie. Hij bespreekt de relatie Wesley en Zinzendorf en komt tot de conclusie: „Het perfectionisme is een anticipatie op de heerlijkheid, die komt en deze anticipatie leidt onherroepelijk tot nomisme” (66). In dit zelfde hoofdstuk geeft hij een belangwekkend overzicht van de exegese van Romeinen 7 door Paul Althaus, volgens wien Paulus hier zou wijzen „op een strijd, een twist, een Widerspruch reeds in de onbekeerde mens” (54). Hij oefent hierbij tevens kritiek op de bekende onderscheiding van „kern” en „omtrek”, waardoor Kuyper de door Paulus geteekende tweespalt in de wedergeborene trachtte te verklaaren. „Toen Kuyper tussen „kern” en „omtrek” onderscheidde en daaruit consequenties trok voor de kern, die niet alleen heilig, maar „geheel verheerlijkt inwendig” kon worden genoemd, trachtte hij wel uitdrukking te geven aan deze distantiering in Romeinen 7, maar deze anthropologische onderscheiding tusschen kern en omtrek en tussen vlees en geest (als de en van de mens) miskent tenslotte, dat het hier gaat om de verhouding tussen het werk van de Heilige Geest en de gans mens.” (59)

Barth's heiligingsleer wordt tamelijk uitvoerig besproken in het vierde hoofdstuk onder den titel Het Begin der Heiliging. Daar handelt de auteur uitvoerig over het in deze locus bekende „Stichwort” simul justus-simul peccator (rechtaardige-zondaar tegelijk). Luther formuleerde aldus de verhouding tusschen rechtaardiging en zondsmet, zooals die in het leven van iederen geloovige gegeven is en Berkouwer concludeert, dat Barth „elke quantitative interpretatie van Luther's formule

heeft afgewezen.” (70) We hopen bij onze kritiek nog nader op de uiteenzetting, die de schrijver hier van Barth geeft, in te gaan. Vervolgens bespreekt hij in dit hoofdstuk de vragen rond de kwestie van de „gratia infusa” (de ingestorte genade) van de Roomsche theologie en de wedergeboortetheologie in het protestantisme. Hij neemt het op voor den term „instorten” in het wederbaren van den mensch door Gods Geest. Maar het komt ons voor, dat het Schriftbewijs, dat hij daarvoor aanvoert, vrij zwak is. Zoowel Hand. 2:33, Rom. 5:5 als 1 Joh. 3:9 handelen over uitstorten, wat altijd nog iets anders is dan instorten en wat 1 Joh. 3:9 betreft, ook deze tekst spreekt niet van instorten. Het is voorts jammer, dat de auteur bij dezen laatste tekst niet de exegese der Kanttekenaren bespreekt, die evenmin ligt in de lijn van een „ingestorte” wedergeboorte.²⁾

Wel oefent schrijver hier opnieuw voorzichtig kritiek op Kuyper's onderscheiding tusschen „kern” en „omtrek”. „Het gevaar wordt hier zichtbaar, dat men begint synthetisch en eindigt met analytisch van de rechtaardiging te spreken.” (87). Van belang is hier ook zijn bespreking van de verschuiving van den inhoud van den term wedergeboorte in de na-reformatorische theologie. Reeds Bavinck vestigde daar in zijn dogmatiek de aandacht op en keurde deze inhoudsverschuiving niet af. Bavinck meende, dat hier tusschen wedergeboorte en bekeering „althans logisch” moest worden onderscheiden. Hij bleef voorzichtig. Berkouwer acht deze inhoudsverschuiving eveneens progressie in de dogmatische ontwikkeling van dit begrip, maar hij wil het liever dieper fundeeren. Hij ziet daarin een eeren van de „prioriteit” der genade over het gansche leven. „Daartegenover ligt nu echter in de na-reformatorische term-verschuiving zeker het motief om deze prioriteit over de gansche uitgestrektheid van het leven te eren.” (94).

Het vijfde hoofdstuk brengt onder den titel:

²⁾ *Dei gratia infusa in vivis personis* — want zijn zaad blijft in hem. Kanttekenaren: Dat is, Gods zaad, waarvoor hij wedergeboren is, namelijk het Woord van God; 1 Petr. 1:23; Joh. 3:5, 6.

Anders Greijdanus: zaad, „datgene wat God, of Zijn Geest, in den mensch werkt en aanbrengt, wanneer Hij hem wederbaart”.

* * K

De Y van wat een gur menacha is, dat I geen ge kreatu in deze het twe het oob

De b verzeke Zij bina huidige scherp.

Men mensche woord gang v corrige regelen tot een het gen het lev dienst onze cu

Daar ook de

De d-geneur stedebo belangv zeer do zoeken, al die

Maar juist is en daar middel

De r het cul en wijk singen in het van de ideal persoon slechts schaps reldsta

Deze stedelij ciale or bewone De w

V o o r matiek brugge santen de bete recht Kohlbra tantsch kritiek

H e e hoofdst van die en ein rieën v die z.g. derop l

De b exegetis C h r schrijve (de lit lichaanz lijden v in te g stigt meent slechts

Dat zo geven. op de logen a Het las hem toe meerde Terecht door D hebben eindigt tingen en t h

Het milder daarme houd va hoofdst